

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

_____ П. В. Ворона

«_____» _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 2.4.1. СОЦІАЛЬНА ПСИХІАТРІЯ ТА НАРКОЛОГІЯ

ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ
денної та заочної форми навчання

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
НАУКОВА СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»

Київ 2020

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Соціальна психіатрія та наркологія» для підготовки докторів філософії наукової спеціальності 053 «Психологія».

Розробник програми: Пріб Г.А. доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психології

Рецензенти:

Дорожкін В.Р., доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Ткалич М.Г., доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

Затверджено на засіданні кафедри *психології*.

Протокол № 3 від 08 жовтня 2020 р.

Завідувач кафедри психології

Пріб Г.А.

(прізвище, підпис)

*Завідувач відділу навчально-методичної роботи,
ліцензування та акредитації освітньої діяльності*

Завиніченко Л.М.

(прізвище, підпис)

Завідувач науково-дослідної частини

Пахомова М.В.

(прізвище, підпис)

© ПрібГ.А., 2020

© Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ), 2020

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, наукова спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3 Модулів – 4 Змістовних модулів – 2	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Цикл професійної підготовки ВА 2.4; 3.4 Соціальна психіатрія та наркологія за вибором аспіранта	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність 053 Психологія	Рік підготовки	
		II-й	II-й
		Семестр	
		IV	IV
	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)	Лекції	
		20 год.	20 год.
		Практичні	
		10 год.	10 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
60 год.	60 год.		
Вид контролю: іспит			

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни: отримання аспірантами системних знань, сучасних теоретичних положень та практичних навичок в галузі соціальної психіатрії та наркології, необхідних для співпраці з іншими фахівцями, що працюють у сфері охорони суспільного здоров'я.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- соціального значення психічного здоров'я та психічних розладів, а також вживання психоактивних речовин.
- уявлення про ознаки психічних розладів, підходи до їх класифікації та діагностики.
- загальних принципів медико-соціальної допомоги особам з психічними розладами та/або наркологічними проблемами, а також принципи взаємодії різних спеціалістів у процесі її надання.
- оцінки потреб у соціальній допомозі та її планування при роботі з особами, що мають психічні розлади та/або наркологічні проблеми.
- специфіки та загальних завдань соціальної психіатрії;
- принципи класифікації та діагностики психічних розладів.
- організація медичної та соціальної допомоги особам з психічними розладами;
- запобігання зловживанню психоактивними речовинами, як біопсихосоціальному явищу;
- соціальні механізми та наслідки вживання психоактивних речовин;
- принципи профілактики зловживання психоактивними речовинами.
- засади медико-соціальної реабілітації осіб, які зловживають психоактивними речовинами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти набувають таких **компетентностей:**

Загальні (універсальні) (компетентності):

Інструментальні компетентності

- Здатність аналітично мислити, бути проникливим та об'єктивним, прагнути до наукових пошуків оптимальних рішень і творчої взаємодії із зацікавленими суб'єктами, групами, організаціями
- Здатність ефективно впливати на індивіда, соціальну групу
- Здатність знаходити своє місце в системі сучасних ринкових відносин, визначення такої сфери професійної діяльності, в якій найповніше

можна використати професійний та творчий потенціал на користь як суспільним, так і власним інтересам

- Здатність до застосування нових технологій та інновацій в усіх сферах професійної діяльності
- Навички до саморозвитку.
- Розширення свого кругозору, підвищення професійної майстерності на основі самоосвіти

Міжособистісні компетентності

- Здатність здійснювати комунікаційну діяльність
- Здатність до критики та самокритики
- Позитивне ставлення до несхожості та інших культур
- Здатність працювати у міжнародному середовищі

Системні компетентності

- Здатність працювати самостійно і автономно
- Здатність діяти з позицій соціальної відповідальності, займати активну громадянську позицію
- Здатність займати активну життєву позицію та розвивати лідерські якості
- Здатність виконувати професійну діяльність у відповідності до стандартів якості
- Здатність до формування культури мислення, її сприйняття
- Здатність до навчання
- Здатність формувати нові ідеї (креативність)
- Здатність адаптуватися до нових ситуацій у професійній діяльності
- Уміння реалізовувати проект
- Здатність нести соціальну відповідальність за діяльність організації

Спеціальні (фахові) вміння (компетентності)

- знання особливостей психіатрії та наркології як найбільш соціальних медичних спеціальностей;
- знання чинників психічних розладів і зловживання ПАР та їх соціальну значущість;
- знання етичних засад надання психіатричної і наркологічної допомоги та її законодавчі основи;
- знання основних проявів психічних розладів, включаючи хімічну залежність;
- знання принципів класифікації та діагностики психічних розладів;

- знання принципів організації медико-соціальної допомоги особам з психічними розладами в Україні та за кордоном;
- знання основних форм і методів профілактики зловживання ПАР;
- знання принципів соціальної реабілітації осіб з психічними розладами, включаючи хімічну залежність.
- вміння впроваджувати цінності соціальної роботи у процес надання допомоги особам з психічними розладами, включаючи хімічну залежність;
- вміння збирати інформацію про соціальні проблеми особи з психічними розладами, включаючи хімічну залежність;
- вміння оцінювати якість життя особи з психічними розладами;
- вміння планувати заходи профілактики зловживання ПАР у групах ризику;
- вміння визначати потреби в соціальній допомозі й планувати реабілітаційні заходи щодо осіб, які страждають на психічні розлади, включаючи хімічну залежність.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Вступ до соціальної психіатрії

Тема 1. Визначення та загальні поняття соціальної психіатрії

Специфіка психіатрії як найбільш соціально-орієнтованої медичної дисципліни. Визначення, предмет та завдання соціальної психіатрії. Поняття про психічне здоров'я – психічне захворювання (норму та патологію в психіатрії). Біопсихосоціальна модель у психіатрії. Епідеміологія психічних розладів. Чинники психічних розладів. Соціальна значущість психічних розладів.

Тема 2. Загальна психопатологія

Поняття про загальну психопатологію. Обґрунтування необхідності викладання основ загальної психопатології у навчанні соціальних працівників. Принципи класифікації симптомів та синдромів психічних розладів. Розлади настрою, сприйняття, мислення, пам'яті та інтелекту, свідомості, особистості (соціально-психіатричний підхід).

Змістовий модуль 2. Діагностика, лікування та реабілітація осіб, що страждають на психічні або поведінкові розлади

Тема 3. Діагностика та класифікація психічних та поведінкових розладів

Нозологічний підхід у психіатрії. Принципи класифікації психічних розладів. Сучасні діагностичні алгоритми за МКХ-10 та DSM-IV. Багатоосьовий підхід до діагностики психічних розладів. Окремі розлади (нозологічні одиниці), що мають найбільшу соціальну значущість: шизофренія, хвороба Альцгеймера, розумова відсталість.

Тема 4. Медична та соціальна допомоги особам, що страждають на психічні або поведінкові розлади

Принципи організації допомоги особам з психічними розладами. Порівняльний аналіз систем надання психіатричної допомоги в Україні та в інших країнах. Комунальна психіатрія. Законодавчі засади надання психіатричної допомоги. Етика психіатричної допомоги. Забезпечення прав осіб, хворих на психічні розлади. Перспективи реорганізації психіатричної допомоги в Україні.

Тема 5. Медико-соціальна реабілітації осіб, що страждають на психічні або поведінкові розлади

Завдання та рівні соціальної реабілітації осіб з психічними розладами. Особливості соціальної роботи в психіатрії. Визначення потреб у соціальній допомозі. Організація та технології реабілітаційного процесу. Мультидисциплінарний підхід у наданні допомоги особам з психічними

розладами. Взаємодія різних спеціалістів в процесі реалізації реабілітаційних завдань.

Змістовий модуль 3. Основи соціальної наркології

Тема 6. Зловживання психоактивними речовинами як біопсихосоціальне явище поняття соціальної наркології

Визначення, предмет та завдання соціальної наркології. Проблема зловживання психоактивними речовинами в сучасній Україні. Наркотизм як соціальне явище. Поняття хімічної залежності, її біопсихосоціальна природа, механізми та закономірності формування. Чинники зловживання психоактивними речовинами. Соціальні, медичні та юридичні критерії залежності. Класифікація психоактивних речовин та синдромів, що виникають внаслідок їх вживання. Принципи розмежування видів хімічної залежності внаслідок вживання різних видів психоактивних речовин.

Тема 7. Соціальні та медичні наслідки вживання психоактивних речовин

Соціокультурний механізм розповсюдження психоактивних речовин. Фактори ризику формування залежності. Індивідуальні та соціокультурні фактори ризику. Поняття “шкоди” та ступінь її оцінки при вживанні психоактивних речовин. Соціокультурний зміст норми при вживанні психоактивних речовин. Культурний релятивізм норми при вживанні психоактивних речовин. Стратегії “легалізації” та “заборони” у політиці протидії розповсюдженню наркотиків. Соціально-економічний підхід до аналізу механізму розповсюдження наркотиків.

Змістовий модуль 4. Медико-соціальна допомога особам, які зловживають психоактивними речовинами

Тема 8. Профілактика зловживання психоактивними речовинами, міжнародні підходи

Медичні аспекти профілактики. Соціальна технологія профілактики наркотизму. Соціальні, медичні та юридичні особливості у формуванні стратегії протидії розповсюдженню психоактивних речовин. Бар'єри у відносинах з особами, що вживають психоактивні речовини, та шляхи їх подолання. Особливості традиційних засобів профілактики наркоманії, їх недостатня ефективність. Міжнародний досвід профілактики наркотизму. Принципи зменшення шкоди від вживання психоактивних речовин. Політика України у галузі попередження зловживання психоактивними речовинами. Скринінгові методи виявлення зловживання ПАР.

Тема 9. Національне та міжнародне законодавство у сфері психоактивних речовин

Історія законодавства України з питань зловживання психоактивними речовинами. Правова основа протидії зловживанню наркотиками. Конвенційні норми міжнародного права, що регулюють обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Закон України “Про психіатричну допомогу”. Кваліфікація злочинів у сфері нелегального обігу наркотиків та інших правопорушень, пов’язаних з психоактивними речовинами. Соціальна робота з особами з хімічною залежністю у мережі пенітенціарних закладів. Етика наркологічної допомоги. Забезпечення прав осіб, які страждають на хімічну залежність.

Тема 10. Засади медико-соціальної реабілітації осіб, які страждають на психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин

Актуальність соціальної роботи у наркології. Завдання та рівні соціальної реабілітації осіб, які зловживають психоактивними речовинами. Особливості соціальної роботи в наркології. Визначення потреб у соціальній допомозі. Організація та технології реабілітаційного процесу. Мультидисциплінарний підхід у наданні допомоги особам, які зловживають психоактивними речовинами. Взаємодія різних спеціалістів у процесі реалізації реабілітаційних завдань.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	заочна форма навчання			
	Усього	в тому числі		
Лекції		Практичні	СРС	
Змістовий модуль 1. Вступ до соціальної психіатрії				
<i>Тема 1.</i> Визначення та загальні поняття соціальної психіатрії	13	2	1	8
<i>Тема 2.</i> Загальна психопатологія	13	2	1	7
Разом за змістовим модулем 1	21	4	2	15
Змістовий модуль 2. Діагностика, лікування та реабілітація осіб, що страждають на психічні або поведінкові розлади				
<i>Тема 3.</i> Діагностика та класифікація психічних та поведінкових розладів	10	2	1	5
<i>Тема 4.</i> Медична та соціальна допомоги особам, що страждають на психічні або поведінкові розлади	10	2	1	5
<i>Тема 5.</i> Медико-соціальна реабілітації осіб, що страждають на психічні або поведінкові розлади	9	2	1	5
Разом за змістовим модулем 2	24	6	3	15
Змістовий модуль 3. Основи соціальної наркології				
<i>Тема 6.</i> Зловживання психоактивними речовинами як біопсихосоціальне явище поняття соціальної наркології	13	2	1	8
<i>Тема 7.</i> Соціальні та медичні наслідки вживання психоактивних речовин	12	2	1	7
Разом за змістовим модулем 3	21	4	2	15
Змістовий модуль 4. Медико-соціальна допомога особам, які зловживають психоактивними речовинами				
<i>Тема 8.</i> Профілактика зловживання психоактивними речовинами, міжнародні підходи	10	2	1	5
<i>Тема 9.</i> Національне та міжнародне законодавство у сфері психоактивних речовин	9	2	1	5
<i>Тема 10.</i> Засади медико-соціальної реабілітації осіб, які страждають на психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин	10	2	1	5
Разом за змістовим модулем 4	24	6	3	15
Усього годин:	90	20	10	60

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 2. Основи загальної психопатології.

Практичне заняття:

1. Принципи класифікації симптомів та синдромів психічних розладів.
2. Розлади настрою, сприйняття, мислення, пам'яті та інтелекту, свідомості, особистості (соціально-психіатричний підхід).

Література: [1, 2, 3,4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24].

Тема 4. Організація медичної та соціальної допомоги особам з психічними розладами.

Практичне заняття:

1. Принципи організації допомоги особам з психічними розладами.
2. Законодавчі засади надання психіатричної допомоги. Етика психіатричної допомоги.
3. Забезпечення прав осіб, хворих на психічні розлади.

Література: [1, 2, 3,4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24].

Тема 10. Принципи медико-соціальної реабілітації осіб, які зловживають психоактивними речовинами

Практичне заняття:

1. Завдання та рівні соціальної реабілітації осіб, які зловживають психоактивними речовинами.
2. Особливості соціальної роботи в наркології. Визначення потреб у соціальній допомозі.
3. Організація та технології реабілітаційного процесу. Мультидисциплінарний підхід у наданні допомоги особам, які зловживають психоактивними речовинами.

Література: [1, 2, 3,4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24].

Тема 11. Особливості соціальної роботи у галузі протидії та зменшення шкоди від вживання психоактивних речовин

Практичне заняття:

1. Політика зменшення шкоди в роботі з особами, які зловживають психоактивними речовинами.
2. Профілактика ВІЛ/СНІД. Робота з різними категоріями і групами населення, реадптація у суспільстві осіб, що вживають психоактивні речовини.

Література: [1, 2, 3,4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24].

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Соціальна психіатрія: предмет, специфіка, загальні завдання.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити, предмет та завдання соціальної психіатрії. 2. Надати поняття про психічне здоров'я – психічне захворювання (норму та патологію в психіатрії). 3. Опрацювати літературу з питань: біопсихосоціальна модель у психіатрії, епідеміологія, соціальна значущість, чинники психічних розладів, особисті, сімейні та суспільні проблеми, пов'язані з психічними розладами, тягар психічних розладів у суспільстві. 	6
2	<p>Тема 2. Основи загальної психопатології.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити поняття про загальну психопатологію. 2. Обґрунтувати необхідність викладання основ загальної психопатології у навчанні соціальних працівників. 3. Перелічити принципи класифікації симптомів та синдромів психічних розладів. 4. Надати характеристику розладам настрою, сприйняття, мислення, пам'яті та інтелекту, свідомості, особистості (соціально-психіатричний підхід). 	6
3	<p>Тема 3. Принципи класифікації та діагностики психічних розладів.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Надати характеристику принципам класифікації психічних розладів, сучасним діагностичним алгоритмам за МКХ-10. 2. Опрацювати літературу з питань: багатоосьовий підхід до діагностики психічних розладів. 3. Опрацювати окремі розлади (нозологічні одиниці), що мають найбільшу соціальну значущість: шизофренія, хвороба Альцгеймера, розумова відсталість. 	6
4	<p>Тема 4. Організація медичної та соціальної допомоги особам з психічними розладами.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Надати характеристику принципам організації допомоги особам з психічними розладами. 2. Надати аналіз законодавчим засадам надання психіатричної допомоги та етики психіатричної допомоги. 3. Визначити засади забезпечення прав осіб, хворих на психічні розлади. 	6
5	<p>Тема 5. Принципи медико-соціальної реабілітації осіб з психічними розладами.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити завдання та рівні соціальної реабілітації осіб з психічними розладами. 2. Надати аналіз особливості соціальної роботи в психіатрії. 3. Визначити потреби у клієнтів у соціальній допомозі. Організація та технології реабілітаційного процесу. 4. З'ясувати особливості соціальної роботи в психіатрії. Організація та технології реабілітаційного процесу. 5. Перелічити принципи медико-соціальної допомоги особам з 	6

№ з/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
	<p>психічними розладами.</p> <p>6. Спланувати реалізацію соціальної допомоги.</p> <p>7. Визначити мультидисциплінарний підхід в наданні допомоги особам з психічними розладами.</p> <p>8. Надайте характеристику організації реабілітаційних заходів.</p>	
6	<p>Тема 6. Визначення соціальної наркології. Зловживання психоактивними речовинами як біопсихосоціальне явище.</p> <p>1. З'ясувати предмет та завдання соціальної наркології.</p> <p>2. Визначити проблему зловживання психоактивними речовинами в сучасній Україні.</p> <p>3. З'ясувати біопсихосоціальну природу, механізми та закономірності формування залежностей. Чинники зловживання психоактивними речовинами.</p> <p>4. Визначити соціальні, медичні та психологічні критерії залежності.</p> <p>5. Надати класифікацію психоактивних речовин та синдромів, що виникають внаслідок їх вживання.</p> <p>6. Вивчити принципи розмежування видів хімічної залежності внаслідок вживання різних видів ПАР.</p>	6
7	<p>Тема 7. Соціальні механізми та наслідки вживання психоактивних речовин.</p> <p>Завдання:</p> <p>1. Визначити соціокультурний механізм розповсюдження психоактивних речовин.</p> <p>2. Вивчити фактори ризику формування залежності; Індивідуальні та соціокультурні фактори ризику.</p> <p>3. З'ясувати поняття «шкоди» та ступінь її оцінки при вживанні психоактивних речовин.</p> <p>4. Ознайомитися з соціокультурним змістом норми при вживанні психоактивних речовин.</p> <p>5. Опрацювати з стратегією «легалізації» та «заборони» у політиці протидії розповсюдженню наркотиків.</p> <p>6. Надати характеристику соціально-економічному підходу до аналізу механізму розповсюдження наркотиків.</p>	6
8	<p>Тема 8. Принципи профілактики зловживання психоактивними речовинами та міжнародний досвід у цій галузі.</p> <p>Завдання:</p> <p>1. Визначити медичні аспекти профілактики.</p> <p>2. Вивчити соціальні технології профілактики наркотизму.</p> <p>3. З'ясувати соціальні, медичні та юридичні особливості у формуванні стратегії протидії розповсюдженню психоактивних речовин.</p> <p>4. Визначити бар'єри у відносинах з особами, що вживають психоактивні речовини, та шляхи їх подолання.</p> <p>5. Опрацювати особливості традиційних засобів профілактики наркоманії, їх недостатня ефективність.</p> <p>6. Ознайомитися з міжнародним досвідом профілактики наркотизму.</p> <p>7. Визначити принципи зменшення шкоди від вживання психоактивних речовин.</p>	6

№ з/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
9	<p>Тема 9. Характеристика національного та міжнародного законодавства з питань зловживання психоактивними речовинами.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ознайомитися з історією законодавства України з питань зловживання психоактивними речовинами. 2. Опрацювати правову основу протидії наркотикам. Конвенційні норми міжнародного права, що регулюють обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Характеристика Закону України. 3. Надати кваліфікацію злочинів у сфері нелегального обігу наркотиків та інших правопорушень, пов'язаних з психоактивними речовинами. 4. Ознайомитися з соціальною роботою з особами з хімічною залежністю в мережі пенітенціарних закладів. 5. Визначити етику наркологічної допомоги. Забезпечення прав осіб, які страждають на хімічну залежність. 	6
10	<p>Тема 10. Принципи медико-соціальної реабілітації осіб, які зловживають психоактивними речовинами.</p> <p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясувати завдання та рівні соціальної реабілітації осіб, які зловживають психоактивними речовинами. 2. Вивчити особливості соціальної роботи в наркології. 3. Визначити потреби у соціальній допомозі. Організація та технології реабілітаційного процесу. 4. Надати характеристику мультидисциплінарному підходу у наданні допомоги особам, які зловживають психоактивними речовинами. 5. Вивчити взаємодію різних спеціалістів в процесі реалізації реабілітаційних завдань. 	6
Разом:		60

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ АСПІРАНТІВ

Самостійна робота аспірантів має на меті формування пізнавальної активності аспірантів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості аспірантів тощо.

У процесі самостійної роботи аспірантів мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- опрацювання статистичної інформації;
- написання рефератів з проблем курсу.

Кожен аспірант повинен уміти раціонально організовувати свою навчальну самостійну діяльність. Важливим є вміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу аспірант виділяє для роботи в бібліотеці. Треба розуміти сутність складання алфавітного й тематичного каталогів, вміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами аспіранта корисно скласти свою власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті. Для роботи у провідних бібліотеках м. Києва аспіранту треба знати їх структуру, спеціалізацію окремих підрозділів, вміти користуватися різноманітними каталогами, правильно заповнювати бланки вимоги на літературу тощо.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомчого читання). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, наводити додаткові довідки, щоб зрозуміти сутність думки автора. Знання незнайомих термінів слід одразу ж з'ясовувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез.

Конспект є стислим викладом основної сутності опрацьованого літературного матеріалу. Конспект має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо витримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну аспірантові необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Майбутній фахівець повинен достатньо вправно користуватися персональним комп'ютером. Робота з матеріалами "Інтернету" надає можливість отримувати найновішу інформацію з різних сфер життя нашої держави.

Самостійна робота аспірантів з курсу передбачає написання рефератів та підготовку фіксованих виступів. Для цього необхідно скласти план реферату чи виступу, вивчити потрібні літературні джерела, зробити виписки. За своїм змістом реферат і виступ повинні відповідати обраній темі. Виклад матеріалу має бути логічним, послідовним. Обсяг реферату, як правило, у межах 10-12 сторінок формату А4. Писати текст слід на одному боці аркуша, розбірливо, без помилок. У разі потреби слід робити посторінкові виноски.

Останнім розділом реферату повинні бути висновки, в яких аспірант узагальнює викладений матеріал і формулює свої думки з приводу опрацьованої проблеми. До реферату має бути доданий список використаної літератури, складений відповідно до існуючих вимог.

За структурою реферат складається із короткого вступу, двох або трьох розділів основної частини, висновків та списку використаної літератури. План написання реферату повинен мати внутрішню єдність і логіку, враховувати актуальність проблеми, її наукову розробленість та практичну значимість.

У **вступі** обґрунтовується актуальність проблеми, що вивчається, її практична значимість; формулюються мета й завдання дослідження, вказуються обсяг і структура реферату. Обсяг вступу не повинен перевищувати однієї сторінки комп'ютерного тексту.

Основна частина обсягом до 10 сторінок комп'ютерного тексту, викладеного у двох-трьох розділах, повинна містити виклад основних теоретичних положень, що визначають сутність і зміст предмета досліджуваної теми, з огляду на цілі й завдання реферату; розгляд різних точок зору провідних фахівців з досліджуваних питань на основі аналізу літературних та інших інформаційних джерел; визначення пріоритетних питань, що підлягають першочерговому розв'язанню; аналізуються практичні матеріали, сучасні тенденції розвитку сучасних організацій. На основі отриманих результатів розглядаються пропозиції, рекомендації, заходи щодо досягнення цілей згідно з темою реферату. При цьому аспірант повинен виявити самостійність та ініціативу.

Висновки є завершальним етапом виконаного аспірантом реферату. Вони повинні містити короткі підсумки за результатами дослідження та прикладного аналізу об'єкта дослідження з наведенням позитивних і негативних сторін, а також нереалізованих можливостей; перелік заходів, спрямованих на розв'язання проблеми, підвищення ефективності об'єкта дослідження; отримані якісні та кількісні показники; можливі варіанти реалізації запропонованих у рефераті заходів.

Реферат виконується державною (українською) мовою. Викладення повинно мати науковий характер, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, логічно послідовний. Пряме переписування матеріалів з літератури неприпустиме. Оформлення реферату має відповідати встановленим вимогам.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Для активізації процесу навчання аспірантів в ході вивчення дисципліни застосовуються такі навчальні технології та засоби:

✓ *на лекціях* чітко та зрозуміло структурується матеріал; зосереджується увага аспірантів на проблемних питаннях; наводяться конкретні приклади практичного застосування отриманих знань; звертаються до зарубіжного досвіду вирішення окремих проблем; заохочуються аспіранти до критичного сприймання нового матеріалу замість пасивного конспектування; використовуються наочні матеріали, схеми, таблиці, моделі, графіки; використовуються технічні засоби навчання: мультимедійний проектор, слайди тощо;

✓ *на практичних заняттях* запроваджуються різні навчальні технології: розгорнута бесіда, обговорення проблем, дискусії; вирішення ситуаційних вправ; розв'язання проблемних питань; мозковий штурм; кейс-методи; презентації; аналіз конкретної ситуації; робота в малих групах; рольові та ділові ігри; банки візуального супроводження; письмовий контроль знань; індивідуальне та групове опитування; перехресна перевірка завдань з наступною аргументацією виставленої оцінки тощо.

Обов'язковими елементами активізації навчальної роботи аспірантів є чіткий контроль відвідування аспірантами занять, заохочення навчальної активності, справедлива диференціація оцінок.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль і оцінювання знань, вмінь та навичок аспірантів складається з двох етапів:

- поточного контролю роботи аспірантів;
- підсумкового контролю (іспит).

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на практичних заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом.

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння теоретичного матеріалу, вироблення навичок проведення розрахункових робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислити зміст теми, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об'єктами поточного контролю знань аспірантів є:

- систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у т.ч. виконання домашніх завдань та розв'язання задач;
- виконання завдань для самостійного опрацювання;
- виконання модульного завдання.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок аспірантів передбачає застосування таких видів:

- тестові завдання;
- розрахункові завдання;
- обговорення проблеми, дискусія;
- аналіз конкретних ситуацій (поданих у вигляді усного, текстового або графічного матеріалу);
- ділові ігри (кейс-методи);
- презентації результатів роботи;
- інші.

Об'єктом **підсумкового контролю знань** аспірантів у формі іспиту є виконання усних та письмових завдань.

На іспит виносяться вузлові питання, типові та комплексні задачі, завдання, що потребують творчого підходу та вміння синтезувати отримані знання.

Результати іспиту аспірантів заочної форми навчання оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів. Екзаменаційний білет містить 3 завдання.

9. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Перевірка знань здійснюється з метою одержання зворотної інформації про зміст, характер і досягнення у навчальному процесі суб'єктів пізнавальної діяльності та про ефективність праці викладача.

Перевірка здійснюється в усній, письмовій та практичних формах. Об'єктом оцінювання є: результати написання тестових, ситуаційних завдань; доповіді, доповнення, участь у дискусії тощо.

Метод усного опитування дозволяє з'ясувати рівень знань суб'єкта пізнавальної діяльності, його вміння коротко і лаконічно висловлювати свою думку у чітко визначений час. Враховується активність аудиторії при обговоренні питань тощо.

Оцінювання виконаних завдань і відповідей здійснюється з дотриманням таких принципів: індивідуальний характер перевірки та оцінювання знань; систематичність; диференційованість; об'єктивність; умотивованість оцінок; вимогливість та єдність вимог тощо.

Під час оцінювання враховуються такі критерії:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча;
- якість знань: правильність, повнота, осмисленість, глибина, системність, узагальненість;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки;
- досвід творчої діяльності: вміння виявляти проблеми, формулювати теорії, розв'язувати проблеми.

У процесі перевірки знань і успішності аудиторії використовується модульно-рейтингова система оцінювання. Результати навчальної діяльності оцінюються за 100-бальною шкалою. Критично-розрахунковий максимум для допуску до іспиту – 75 балів (денна форма навчання), 50 балів (заочна форма навчання). За результатами вивчення дисципліни обов'язковим є підсумкове накопичення розрахункового мінімуму балів – 60 балів.

Методи контролю плануються в письмовій формі. Невід'ємною частиною підготовки аспірантів до контролю є наявність конспекту лекцій та відвідування практичних занять, а також своєчасне виконання самостійної роботи. Невчасне виконання (без поважної причини) поточних завдань і звітування з перенесенням на наступне заняття викликає зниження підсумкової оцінки за їх виконання на 20 %, а при відтермінуванні на два заняття – зниження підсумкової оцінки на 40 %.

Модульні контрольні роботи складаються з теоретичних питань, ситуаційних, і творчих завдань, тестів різного рівня складності. Ці завдання поєднуються у пропорції, яка логічно врівноважує теоретичну і практичну частину модульної контрольної роботи.

Іспит здійснюється у формі письмової роботи, за яку можна одержати максимально до 25 балів (денна форма навчання) та 50 балів (заочна форма навчання), складається з теоретичних питань, практичних (ситуаційних)

завдань, тестів різного рівня складності, які поєднуються у пропорції, що логічно врівноважує теоретичну і практичну частину екзамену.

Аспіранти, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж розрахунковий мінімум – 60 балів, вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

90-100 балів – **відмінно (A)**;

82-89 балів – **добре (B)**;

75-81 балів – **добре (C)**;

68-74 балів – **задовільно (D)**;

60-67 балів – **задовільно (E)**;

35-59 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);

1-34 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

Методичне забезпечення викладання дисципліни «Соціальна психіатрія та наркологія» складають робоча програма навчальної дисципліни, програма нормативної навчальної дисципліни, комплексні контрольні завдання (тести), візуальна презентація курсу, набір інтерактивних вправ і завдань.

11. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Поняття психічного захворювання. Компоненти психічного розладу.
2. Модель у психіатрії. Чинники, що відносять до біологічних агентів у моделі психіатрії.
3. Історичні формуванням біологічної моделі психіатрії.
4. Поняття біопсихосоціальної моделі у психіатрії.
5. Поняття соціальної психіатрії. Особливості соціальної психіатрії порівняно з психіатрією, базованою на біологічній моделі.
6. Поняття індивідуального психічного здоров'я.
7. Поняття суспільного (колективного) психічного здоров'я.
8. Чинники виникнення психічних розладів. Їх класифікація за з точки зору патогенезу психічних розладів (механізму їх розвитку).
9. Основні показники психічного здоров'я населення.
10. Соціальна значущість та тягар психічних розладів для особи, родини, суспільства.
11. Нозологічний підхід у психіатрії.
12. Принципи класифікації психічних розладів.
13. Діагностичні алгоритми за МКХ-10 та DSM-IV.
14. Особливості розділу, „Психічні та поведінкові розлади” МКХ–10 у порівнянні з МКХ-9).
15. Багатоосьовий підхід до діагностики психічних розладів.
16. Надайте визначенню поняття шизофренія. Чим обумовлена соціальна значущість шизофренії. Теорії виникнення шизофренії.
17. Перелічті зв'язки між соціальними факторами шизофренії та її поширеністю. Що відноситься до симптомів 1-го рангу в діагностиці шизофренії за К. Шнайдером. Перелічті форми шизофренії.
18. Надайте визначенню поняття «Хвороба Альцгеймера».
19. Соціальна значущість хвороби Альцгеймера. Клініка і діагностика хвороби Альцгеймера.
20. Надайте визначення поняттю «Розумова відсталість». Сучасний підхід до розв'язання проблем психічного здоров'я.
21. Зміни в системі надання допомоги.
22. Надайте визначення поняттю «Деінституалізація» та основним її компонентам.
23. Основні принципи та компоненти допомоги особам, які страждають на психічний розлад у громаді.
24. Психосоціальна реабілітація психічно хворих. Основні стратегії.
25. Сучасні форми психосоціальної реабілітації. Показники ефективності психосоціальної реабілітації.
26. Поняття, об'єкт та предмет соціальної наркології.
27. Основні терміни що використовуються у соціальної наркології.

28. Основні статистичні показники, які використовуються при оцінюванні наркологічної захворюваності зі злочинності, пов'язаної із ПАР.
29. Наркотизм та теорії наркотизму: сутність і основні поняття.
30. Основні показники наркотизму як соціального явища.
31. Соціальні функції наркотиків. Інститути контролю наркотизму.
32. Биопсихосоціальна модель наркотизму, психобіологічні ефекти алкоголю й наркотиків.
33. Розлади психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР за МКХ–10.
34. Діагностичні критерії для наркотичних розладів в МКХ–10.
35. Ключові поняття „потяг“ та “втрата контролю“.
36. Соціокультурний механізм розповсюдження ПАР.
37. Найважливіші види соціального оточення, які впливають на підлітків.
38. Соціальні фактори наркотизму та основні фактори наркотизації на рівнях особистості та суспільства.
39. Наслідки вживання ПАР.
40. Медичні проблеми, пов'язані з вживанням наркотиків.
41. Початкова стадія наркотизації, стан скасування та кінцева стадія залежності від ПАР.
42. Дія окремих (алкоголь, опіоїд, снодійні, галюціногени тощо) ПАР.
43. Основні соціально-економічні проблеми, що виникають внаслідок вживання ПАР.
44. Концепція профілактики наркотичної залежності, основні стратегії дій, моделі профілактичної роботи.
45. Первинна, вторинна та третинна профілактика. Їх цілі напрямки та технології.
46. Міжнародний досвід профілактики наркотизму та розповсюдженості наркотиків.
47. Основні конвенції ООН, що регламентують контроль над наркотичними та психотропними речовинами і прекурсорів.
48. Кваліфікація заходів подолання та профілактики наркотизму, які здійснюються міжнародними організаціями.
49. Законодавство України та правова основа протидії зловживанню наркотиків.
50. Міжнародне право, яке регулює обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.
51. Покарання за вживання наркотичних речовин.
52. Національна стратегія України, щодо наркотиків.
53. Координуючі механізми в сфері наркотиків в Україні.
54. Основні законодавчі акти протидії зловживанню наркотиками в Україні.
55. Соціальна робота з особами з залежністю, завдання і функції соціального працівника, сфери та напрямки його діяльності.
56. Основні проблеми з якими стикається соціальний працівник у своїй роботі та шляхи їх вирішення.

57. Засади щодо тренінгів соціальних навичок у „малих групах”.

58. Моделі, завдання та принципи реабілітації осіб, які зловживають

ПАР.

59. Коло діяльності фахівців із соціальної роботи в наркології.

60. Мета та об’єкт медико-соціальної реабілітації у соціальній наркології.

61. Функції фахівця з соціальної роботи у сфері медико-соціальної реабілітації наркозалежних.

62. Основні завдання та принципи реалізації програм медико-соціальної реабілітації у наркології.

63. Керівні принципи та основні завдання мультидисциплінарного підходу у наданні допомоги наркологічним хворим.

64. Принципи функціонування мультидисциплінарної команди.

65. Функціональні обов’язки фахівців мультидисциплінарної команди.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Введення у соціальну роботу: Навч. посіб. – К.: Фенікс, 2001. – 288 с.
2. Войтенко Р. М. Социальная психиатрия с основами медикосоциальной экспертизы и реабилитологии: Руководство для врачей и клинических психологов. - СПб., 2011. — с. 192.
3. Діагностичні критерії з DSM-III-R. - К., Абрис, 2013. – 272 с.
4. Діденко С.В. Клінічна психологія: Словник-довідник К.: Академвидав, 2012. – 320с.
5. Зозуля Т.В. Основы социальной и клинической психиатрии. – М.: Изд. центр «Академик», 2001. – 224 с.
6. Карагодіна О.Г. Релігійний анамнез у структурі діагностичного опитування осіб з психічними розладами та психологічними проблемами: Навчальний посібник. – К., 2001. – 64 с.
7. Марчук А.І. Судова психіатрія. – К.: Атіка, 2003. – 240 с.
8. Наркотичні речовини та залежність від них: Посіб. – К.: Сфера, 2000. – 44 с.
9. Пріб Г. А. Медико-соціальна експертиза життєдіяльності у психічно хворих. Монографія. – Київ, 2012. – 380 с.
10. Психиатрия. Национальное руководство. Краткое издание /под. ред. Т.Б. Дмитриевой, В.Н. Краснова, Н.Г. Незнанова, В.Я. Семке, А.С. Тиганова отв. ред. Ю.А. Александровский – М. ГЭОТАР-МЕДИА - 2012. - 624 с.
11. Сонник Г.Т., Напреев О.К., Скрипніков А.М. Психіатрія і наркологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / За ред. О.К. Напреева – 2-ге вид., перероб. і доповн. К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 422 с.
12. Школа та її роль у профілактиці алкоголізму та наркоманії серед дітей і підлітків: Посіб. – К.: Сфера, 2000. – 36 с.

Допоміжна

13. Абрамов В.А. Реформирование психиатрии в Украине. – Киев: Факт, 2000. – 183 с.
14. Волошин В.В., Подкоритов В.С. Проблемы дестигматизации психически больных в современном обществе // Вісник асоціації психіатрів України. – 2002. – 32–2. – С. 61 – 70.
15. Воронович Б.Т. Без тайн о зависимостях и их лечении - К., Сфера, 2004. – 270 с.
16. Гавенко В. Л. Психіатрія і наркологія : підручник / В. Л. Гавенко, В. С. Бітенський, В. А. Абрамов та ін. / За ред. В. Л. Гавенко, В. С. Бітенського. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 512 с.
17. Дворяк С. В. Підтримувальна терапія агоністами опіоїдів / Методичний посібник / С. В. Дворяк, Г. А. Пріб, Л. В. Власенко [та ін.]. – К. : «УИИПОЗ», 2012. – 118 с.
18. Жмуров В.А. Психопатология. – М.: Мед. книга, Н. Новгород: Изд-во НГМА, 2002. – 668 с.

19.Збірник документів з медико-соціальної експертизи та працевлаштування інвалідів / Під ред.. І.В. Іпатова / МОЗ України, Укр. Державного НДІ МСПІ – Вип.. 1 – 2002. – 252 с.

20.Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я» – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.aph.org.ua/publications-ua>.

21.Молодежь и наркотики / Под ред. В. А. Соболева и И. П. Рущенко. — Харьков: Торсинг, 2000. — 432 с.

22.Наркологія: Національний підручник / Під редакцією Сосіна І. К., Чуєва Ю. Ф. – Харків: Видавництво «Колегіум», 2014. – 1500 с.

23.Практикум по психосоціальному лечению и психосоціальной реабилитации психически больных / Под ред. И.Я. Гуровича, А.Б. Шмуклера. – М.: Медпрактика-М, 2002. – 180 с.

24.Пріб Г.А. Соціальна психіатрія і наркологія : навчальний посібник. – К. : ІПК ДСЗУ, – 2016. – 255 с.

25.Проблеми соціальної психіатрії // За редакцією доц. Л.М. Барановської. – К.: 2003. 148 с.

26.Професійна реабілітація інвалідів. Довідково-методичний посібник / Упорядник Іпатов А.В., Сергієні О.В., Войтчак Т.Г. та ін. / За редакцією к. мед. н. Маруніч В.В. – Дніпропетровськ: Пороги, 2005. – 277.

27.Профилактика наркомании: организационные и методические аспекты. Итоговые материалы международного проекта. — Харьков: Финарт, 2002. — 240 с.

28.Психіатрія і наркологія: підручник (ВНЗ III—IV р. а.) / Г. Т. Сонник, О. К. Напрєєнко, А. М. Скрипніков та ін.; за ред. О. К. Напрєєнка. — 2-е вид., переробл. і допов. – К. : ВСВ «Медицина», 2015 р. – 424 с.

29.Руководство по оценке ограниченной жизнедеятельности / Под. ред. проф. В.Б. Смычка. – Минск: ГУ РНМБ, – 2003. – 93 с.

30.Руководство по социальной психиатрии / Под ред. Т.Б. Дмитриевой. – М.: Мед., 2001. – 506 с.

31.Энтони В., Коэн М., Фаркас М. Психиатрическая реабилитация. – К.: Сфера, 2010. – 298 с.

Інтернет ресурси

32. <http://www.narcom.ru/publ/info/1033>

33. <http://soc-work.ru/article/37>

34. http://bib.convdocs.org/v8143/войтенко_р.м._социальная_психиатрия_с_основами_медико-социальной_экспертизы_и_реабилитологии

35. Про психіатричну допомогу : Закон України №1489-III від 22.02.2000 р. зі змінами 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>. – Заголовок з екрану.

36. Український медичний та моніторинговий центр з алкоголю та наркотиків МОЗ України – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ummcda.org.ua>.

ЗМІСТ

1. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	7
4. Структура навчальної дисципліни	10
5. Теми практичних занять	11
6. Самостійна робота	12
7. Методи навчання	17
8. Методи контролю	18
9. Система оцінювання	19
10. Методичне забезпечення	19
11. Орієнтовний перелік питань до підсумкового контролю знань	21
12. Рекомендована література	24

Навчально-методичне видання

Пріб Гліб Анатолійович

**Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни
«Соціальна-психіатрія та наркологія»**

Відповідальний за випуск Л.М. Завиніченко
Комп'ютерний набір Г.А. Пріб

Підписано до друку 29.10.2020 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Ум. друк. арк. 1,96.
Тираж 100 прим. Зам. № _____

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія ДК №1805 від 25.05.2004.

Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України (ІПК ДСЗУ)
03038, Київ – 38, вул. Нововокзальна 17.
Тел./факс (044) 536-14-85